

Vabariigi valitsuse määruse

„Kaarmise-Jõempa looduskaitseala moodustamine ja kaitse-eeskiri“ eelnõu SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta määrusega ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva kaitstava loodusobjekti tüüpi – hoiualast moodustatakse looduskaitseala, millega liidetakse uuendamata kaitsekorraga kaitseala Jõempa kurisud, Kaarmise merikotka püsielupaik ja Jõempa sellerheiniku püsielupaik. Täpsustatakse ala kaitse-eesmärke ja piire ning kehtestatakse kaitse-eeskiri.

Kaarmise-Jõempa looduskaitseala (edaspidi *kaitseala*) asub Saare maakonnas Saaremaa vallas Kaarmise ja Jõempa külas.

Kaarmise hoiuala võeti kaitse alla Vabariigi Valitsuse 18. mai 2007. a määrusega nr 156 „Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määruse nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas“ muutmise“. Kaarmise hoiualale jääb samuti Kaarmise merikotka püsielupaik (KLO3001412), mis on keskkonnaregistrisse kantud 2012. aastal. Jõempa kurisud võeti kaitse alla 18. detsembril 1973. a Kingissepa Rajooni TSN Täitevkomitee otsusega nr 22 „Kohaliku kaitse alla võetavate looduskaitseobjektide täiendava nimekirja kinnitamine“. Jõempa sellerheiniku püsielupaik (KLO3000760) moodustati enne hoiuala kaitsekorda keskkonnaministri 17. aprilli 2006. a määrusega nr 28 „Kaitsealuste seeneliikide püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni kehtestatakse looduskaitseseaduse alusel uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord. Eelnõukohase määrusega liidetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasolevad kaitstavad alad.

Kaitse all oleva ala kaitsekorda ja kaitsealuse objekti tüüpi muudetakse tulenevalt vajadusest viia ala kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega ning paremini tagada nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50, edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide ning kaitsealuste liikide elupaikade kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab Kaarmise hoiuala ja Jõempa karstiala ning jääb Kaarmise loodusala koosseisu.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna vanemspetsialist Kadri Paomees (tel 5343 6313, e-post kadri.paomees@keskkonnaamet.ee), eelnõuga kavandatud kitsenduste vajalikkust, looduskaitseseadusele vastavust ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 5693 9110, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee), Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-

post marika.erikson@envir.ee), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse alla võtmise eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on terviklikumalt ja tõhusamalt kaitsta väärtuslikke metsa- ja sookooslusi, alal paiknevat esinduslikku karstiala ja kaitsealuseid liike ning nende elupaiku.

Kaitsealal kaitstakse elupaigatüüpe, mida loodusdirektiiv nimetab I lisas (tärniga on tähistatud esmatähtsad elupaigatüübid). Nendeks on liivikud (2330), looduslikult rohketoitelised järved (3150), liigirikkad madalsood (7230), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*).

Kaitstakse linnuliike ja nende elupaiku. Need liigid on laululuik (*Cygnus cygnus*), karvasjalgakakk (*Aegolius funereus*), sookurg (*Grus grus*), merikotkas (*Haliaeetus albicilla*) ja hallpõskpütt (*Podiceps grisegena*). Nendest olid varem kaitse-eesmärgiks sookurg, hallpõskpütt ja merikotkas.

Samuti kaitstakse seeneliike ja nende elupaiku. Need on sellerheinik (*Tricholoma apium*) ja pruunikas mütsnarmik (*Phellodon fuligineoalbus*, *Bankera fuligineoalba*). Varem oli kaitse-eesmärgiks ainult sellerheinik.

Kaitse-eesmärkide hulka ei arvata halli hundiseenikut, kuna andmed liigi arvukuse kohta leiukohas puuduvad ja hall hundiseenik kasvab peaaegu igal pool Eestis kuivades sambliku- või pohlametsades. Kaarmise-Jõe maa kaitsealal ei tooda taimeliike kaitse-eesmärkidena eraldi välja, sest elupaigatüüpide kaitse tagab ühtlasi taimeliikide kaitse. Lisaks ei arvata looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka inventuuride käigus väikesel pindalal Kaarmise hoiualal kaardistatud kadastikke (5130), kuivi niite lubjarikkal mullal (6210*) ja loodusid (6280*). Neid elupaigatüüpe ei ole seatud hoiuala ega loodusala eesmärgiks ja ei seata ka kaitseala kaitse-eesmärgiks, sest need on inventeeritud väga väikesel pindalal, on madala esinduslikkusega, nende majandamine ei ole perspektiivne või on ala muude väärtuste tõttu otstarbekas jätta need edaspidi looduslikule arengule.

Kaitse-eesmärkidest jäeti välja neli linnuliiki: raudkull, hiireviu, mustärhn ja hoburästa. Kehtestatav kaitsekord tagab ühtlasi hoburästa ja raudkulli kaitse ning eraldi nende kaitse-eesmärkideks nimetamine ei ole vajalik. Kuna hiireviu on Eesti arvukaim röövlind, kes pesitseb ühtlaselt kogu Eestis, sh saartel, ja on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku alusel ohuväline liik, siis tehti kaitsekorralduskavaga ettepanek arvata hiireviu hoiuala kaitse-eesmärkidest välja. Mustärhn on Eestis üldlevinud haudelind, kes pesitseb Eestis peamiselt vanemates valgusküllastes männikutes ning leht- ja segametsades. Eesti ohustatud liikide punases nimestikus on mustärhni hinnatud ohuväliseks liigiks ja Rein Nellise hinnangul ei ole kaitseala liigile oluline pesitsusala. Kaitse-eesmärkidest jäeti välja elupaigatüüp puisniidud (6530*), kuna see inventeeriti 2012. ja 2018. aastal Natura elupaigatüüpide inventuuriga ümber elupaigatüüpideks vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*).

Jõe maa kurisud, Jõe maa sellerheiniku püsielupaik, Kaarmise hoiuala ja Kaarmise merikotka püsielupaik kuuluvad Natura 2000 võrgustikku Kaarmise loodusala (EE0040410).

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala moodustamise eeldused on ohustatus, haruldus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline ja esteetiline väärtus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Tabel 1. Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala moodustamise eeldused

Eeldus	Eeldusele vastavus Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala puhul
Ohustatus	Ohustatud elupaigatüüpide ja liikide esinduslik levikuala.
Haruldus	Kogu kaitseala on haruldaste sambliku-, seene-, taime- ja loomaliikide levikuala.
Teaduslik väärtus	Ainulaadne karstijärvikute ja -lehtrite ala, kaitsealuste liikide esinduslikud populatsioonid.
Ajaloolis-kultuuriline väärtus	Keskkonnaregistris on Kaarmise-Jõeempa karstiala arvel ürglooduse objektina.
Esteetiline väärtus	Karstialal on esinduslikud kurisud ja karstijärvik.
Loodusdirektiivi rakendamine	Kaarmise-Jõeempa looduskaitsealale jääb Natura 2000 rahvusvahelise alana Kaarmise loodusala.

Kaarmise-Jõeempa karstialale on kujunenud esinduslik karstijärvik, mis asub Kaarmise ja Jõeempa küla vahel. Karstiala ohustavad enim drastilised muutused nagu ehitamine tundlikule karstialale, suured raietööd, kuivenduskraavide rajamine, igasugune kaevandamine ja maaparandustööd võivad tekitada kahju olemasolevale veerežiimile. Peamine oht on veekogudele ja märgaladele.

Kaitsealale jäävad ohustatud elupaigatüübid **liivikud (2330)**, **looduslikult rohketoitelised järved (3150)**, **liigirikkad madalsood (7230)**, **vanad loodusmetsad (9010*)**, **vanad laialehised metsad (9020*)** ning **soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)**. Tärniga on märgitud esmatähtsad kooslused ehk elupaigatüübid, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need elupaigatüübid on nimetatud ka Kaarmise loodusala kaitse-eesmärgina.

Olulisemaks väärtuslikuks elupaigatüübiks alal on **vanad loodusmetsad (9010*)**. Sellesse elupaigatüüpi kuuluvad Eestis mitme kasvukohatüübi metsad. Pidades silmas seda, et täiesti inimtegevusest mõjutamata metsi meil vaevalt enam leidub, arvatakse siia elupaigatüüpi niisugused metsad, mis on küll kujunenud suuremal või vähemal määral inimtegevuse tulemusena, kuid vastavad põlismetsa või loodusmetsa kriteeriumitele. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanadele loodusmetsadele iseloomuliku puistuga metsad kadumisohtu, levinud on need Soomes ja Rootsis. Leidub ka **vanu laialehiseid metsi (9020*)**, mis on loodusliku metsakooslusena elupaigaks paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, üleminek läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel on Eestis haruldane elupaigatüüp, kuna neid leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel. Need on levinud Soome lõunaosas ja Rootsis boreaalse valdkonna hemiboreaalses alavaldkonnas. **Soostuvate ja soo-lehtmetsade (9080*)** elupaigatüüp hõlmab Eestis soostuvaid metsi, madalsoometsi ja lodumetsi, mis kasvavad tasasel maal, laugetes nõgudes või nõlvade jalamil, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Põhjavee tase on muutuv: kevaditi on see kõrge, ulatudes tihti maapinnale, suvel langeb sügavamale. Soostuvates metsades on turbahorisondi tusedus alla 30 cm, madalsoo- ja lodumetsades on keskmiselt või hästi lagunenenud turvas sügavam. Soostuvaid ja soo-lehtmetsi

ohustab kuivendamine, samas on elupaigatüüp Eestis tüüpiline niisketel aladel levinud kooslus. Levinud Soome edelaosa saarestikus ja muudes rannikupiirkondades, Rootsis on lodumetsad kõikjal tavalised. Need looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu on looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu (Eesti metsanduse arengukava aastani 2020). Metsamaastikku mitmekesistavad neisse jäävad väikesed **liivikud (2330)**. Liivikud on hõreda taimkattega lahtised lited, mis asuvad sisemaal. Suktsessiooni tulemusel võib liivikutest kujuneda nende kinnikasvamisel metsastunud luide. Tegemist on loodusliku protsessiga ja meetmeid ei ole vaja. Eestis leidub liivikuid vaid piiratud aladel. Märjaladest leidub alal **liigirikkaid madalsoid (7230)**, mis on peamiselt turvast moodustavate väiksekasvuliste tarnade ja pruunsammaldega kaetud märjalad. Madalsoid ohustab lisaks kuivendamisele võsastumine. Kaitseala kagunurgas paiknev Kaarmise järv on inventeeritud elupaigatüübina **looduslikult rohketoitelised järved (3150)**, mis Eestis hõlmab keskmiselt kalgiveelisi rohketoitelisi eutroofseid järvi.

Kaitsealale jäävad järgmiste haruldaste kaitsealuste liikide elupaigad

Merikotkas on Põhja-, Kesk- ja Ida-Euroopa riikides pesitsev liik, kelle arvukus vähenes oluliselt Läänemere ümbruses 19. sajandi teises pooles ja 20. sajandi alguses vaenamise ning 20. sajandi keskpaigas kloororgaaniliste ühendite kasutamise tõttu. Merikotkas on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi ohulähedane liik ning on arvatud looduskaitsealaduse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kaitsekategooria liikide hulka. Merikotkas on Eesti rannikualadel ja suurte siseveekogude ja jõgede lähedal levinud haudelind, kelle arvukus on viimastel kümnenditel taastunud, kuid ajaloolist arvukuse taset ei ole seni saavutatud. Hinnanguliselt elab Eestis praegu 290–330 paari merikotkaid, kuid liigi arvukus oli sajandeid tagasi kindlasti suurem. Merikotka populatsiooni ohutegurid on jätkuv oht keskkonnamürkidest, sealhulgas pliihaavlite kasutamine, lisanduvad ohutegurid on sobivate pesapuude nappus ja pesapaikade hävimine, pesitsusaegne häirimine, toitumisalade kvaliteedi halvenemine, hukkumine elektriliinides, teedel ja tuuleparkides ning vähesel määral lindude tahtlik tapmine¹².

Karvasjalg-kakk on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi ohualdis ja looduskaitsealaduse alusel arvatud ohustatud liigina II kaitsekategooria liikide hulka. Karvasjalg-kakk on Eestis paiguti levinud harv haudelind ja üks meie väikese-arvulisemaid metsakakke, liigi arvukus on viimastel aastatel vähenenud. Uue arvukushinnagu järgi on Eestis 100–200 paari karvasjalg-kakke, varasem hinnang on olnud 200–400 karvasjalg-kakupaari². Karvasjalg-kaku peamine ohutegur on sobivate elupaikade halvenemine ja üheks olulisemaks põhjuseks on vanade loodumetsade raie³. Karvasjalg-kakk on tüüpiline suluspesitseja ja vanade metsade lind, kes pesitseb suuremates metsalaamades, enamasti kuuse-segametsades ja männikutes ning vajab pesapaigaks õõnsust, sobilikud õõnsused on näiteks musträhni vanad pesaõõnsused.

Hallpõsk-pütt on Eestis väikese-arvuline haudelind, üksikud talvituvad. Elupaigana eelistab taimestikurohkeid järvi, kuid pesitseb ka kinnikasvavates kruusakarjäärides ja endistel madalsoo aladel sinna rajatud karjäärides, nn tehiskarjäärides. Hallpõsk-püti arvukus on Eestis

---

¹ Merikotka (*Haliaeetus albicilla*) kaitse tegevuskava 2019.

² Väli, Ü; Nellis, R; Lõhmus, A. 2019. Eesti röövlindude pesitsusaegne arvukus ja sigimisedukus 1994–2018. Hirundo 2019, 32 (1) 40–62.

³ Valker, T. 2014. Eesti röövlinnud. Kirjastus Varrak, Tallinn.

150–200 paari⁴. Hallpõsk-pütt on Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) alusel ohulähedane liik ja arvatud looduskaitseseaduse alusel III kaitsekategooria liikide hulka. Ohuteguriteks on merel peatuvatele ja rändavatele lindudele õlireostus ja uppumine kalavõrkudesse. Pesitsusedukust võib pärssida ka väikestel tiikidel ja karjääridel pesitsevate lindude puhul karmi ja lumerohke talve järel kalade lämbumine.

Sookurg on Eestis haudelind ja läbirändaja, Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi ohuväline liik ja arvatud looduskaitseseaduse alusel III kaitsekategooria liikide hulka. Sookure kaitse korraldamiseks on koostatud tegevuskava (Sookure kaitse tegevuskava 2009, koostamisel on uus eelnõu). Linnuatlases on välja toodud Eesti sookure populatsiooni suuruseks 6500–7500 haudepaari ja arvukus kasvab mõõdukalt. Sookurg saabub märtsis, erandlikult juba veebruari lõpul, sügisränne algab septembri teisel poolel ja lõpeb novembris. Kuna Eestis pesitseb oluline osa (ligi 8%) Euroopa sookurgedest, siis on selle liigi kaitsmine meil üleeuroopalise tähtsusega. Sookure esimene ülemaaline pesitsusaegne levikukaart koostati Eestis linnuatlase töö käigus aastail 1977–1982 ning toona hinnati sookure asurkonna suuruseks 350 paari. Nüüdseks on sookurgede arvukus märkimisväärselt suurenenud ja jõudnud koguni 7000–8000 paarini⁴. Lisaks sellele, et Eestis pesitseb märkimisväärne osa Euroopa sookurgede asurkonnas, peatub siin sügisrändel ka ligikaudu 10% Euroopa sookurgede populatsioonist. Sookurg pesitseb madalsoodes, vähem rabades, siirdesoodes, niisketes metsades, rannikuveekogudes ja vanades karjäärides. Pesa paikneb maas, enamasti lagedas kohas rohumättal. Pesakoht on üldjuhul vesine, kuid ilma sügava avaveeta. Sookure 2012. aasta seire aruande kohaselt on sookure pesitsuspopulatsiooni pikaajaline kiire ja pideva kasvu periood lõppenud ning liigi arvukus ja levila suhteliselt stabiliseerunud, lähiaastatel peaks sookure pesitsuspopulatsioon olema Eestis hea. Sookurg on segatoiduline ja toitub valdavalt avamaastikul, mitmesugustel märgaladel, niitudel ja põldudel, vähem poolsuletud ja suletud maastikel, nagu näiteks raiesmikel ja märgades metsades. Liigitegevuskava alusel on sookure peamised ohutegurid elupaikade hävinemine ja/või kvaliteedi halvenemine, häirimine, lindude tahtlik tapmine, kokkupõrked elektriliinidega ja kliima soojenemine, kuid nende mõju Eestis on väike. Rändeaegsetes ööbimis- ja toitumispakades häirib linde kõige enam sügisene veelinnujaht. Vältida tuleks tuuleparkide rajamist sookure toitumisaladele ja rändeteele, sest tegemist on olulise rändetakistusega, mis sunnib linde lennutrajektoori muutma. Kaitsealal võib sookurde mõjutada eelkõige häirimine pesitsusajal ja pesitsemiseks sobilike madalsoode soodsa seisundi halvenemine.

Laululuik on Eestis valdavalt läbirändav luigeliik. Viimastel aastatel on meil suurenenud ka pesitsevate laululuikede hulk (250–300 paari)⁴. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi on tegu ohuvälises seisus oleva liigiga, kes on arvatud looduskaitseseaduse alusel haruldase ja hävimisohus liigina II kategooria kaitsealuste liikide hulka. Laululuike ohustavad veerežiimi muutus ja järve elupaiga halvenemine. Laululuige elupaigad on rannikuveekogud, nii sisemaa- kui ka rabajärved ning vanad turbakarjäärid.

II kaitsekategooria seeneliik **sellerheinik** (*Tricholoma apium*) on Eestis haruldane mükoriisaseen, mis kasvab liivastes okasmetsades⁵. Eestis leidub üksikuid kasvukohti Saaremaal, Lahemaa rahvuspargis Käsmsus ja Tartu maakonnas Järveljal. Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi on tegu ohustatud liigiga. Sellerheinikut ohustab lageraie.

⁴ Elts, J; Leito, A; Leivits, M; Luigujõe, L; Nellis, R; Ots, M; Tammekänd, I; Väli, Ü. 2019. Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2013–2017. *Hirundo* 2019, 32 (1), 1–39.

⁵ Sell, I; Kalamees, K. 2011. Eesti Loodus. 5.

Pruunikas mütsnarmik (*Phellodon fuligineoalbus*, *Bankera fuligineoalba*) on III kaitsekategooria seeneliik, Eesti ohustatud liikide punase nimestiku (2008) järgi on tegu ohualti liigiga. Leidub hõredalt kogu Eestis, suurem osa leiukohti on siiski Saaremaal ja Hiiumaal. Kasvab eelkõige kuivades väheviljakates nõmme- ja palumännikutes⁵. Ohutegur on vanade männikute lageraie.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja nende elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Direktiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Kaarmise-Jõe maa looduskaitseala kuulub Kaarmise loodusala koosseisus üleeuroopalisel kaitsealade võrgustikku Natura 2000. Loodusala eesmärk on loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Kaarmise-Jõe maa looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle soodsa seisundi säilitamiseks pikaajaliselt (säilitamiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (looduskaitse seaduse § 14 lõige 2) looduskaitse seaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus looduskaitse seaduse §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Keskkonnaregistri andmetel leiduvad alal järgmised II ja III kategooria kaitsealused taime- ja seeneliigid, keda ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks: hall hundiseenik (*Boletopsis grisea*), kaunis kuldking (*Cypripedium calceolus*), kärbesõis (*Ophrys insectifera*), aas-karukell (*Pulsatilla pratensis*), harilik porss (*Myrica gale*), lodukannike (*Viola uliginosa*), läänemõõkrohi (*Cladium mariscus*), siberi võhumõõk (*Iris sibirica*), soo-neiuvaip (*Epipactis palustris*), tumepunane neuuvaip (*Epipactis atrorubens*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*), valge vesiroos (*Nymphaea alba*) ja vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*).

Teadaolevatest II ja III kategooria kaitsealustest loomaliikidest, keda ei ole seatud kaitseala kaitse-eesmärgiks, on alal registreeritud apteegikaani (*Hirudo medicinalis*), hiireviu (*Buteo buteo*), musträhni (*Dryocopus martius*) ja hoburästa (*Turdus viscivorus*) elupaigad.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Jõempa kurisud on kaitse all olnud alates 1973. aastast, Kaarmise hoiuala on olnud kaitse all alates 2007. aastast, sellerheiniku püsielupaik on olnud kaitse all alates 2006. aastast ja merikotka püsielupaik on olnud kaitse all alates 2012. aastast.

Määrusega liidetakse olemasolevad kaitsealused objektid ühtseks tervikuks. Muudatuse on tinginud vajadus viia alade kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega ning selguse huvides on otstarbekas liita sarnast kaitsekorda nõudvad kõrvuti asetsevad alad üheks kaitstavaks alaks. Samuti pole hoiuala kaitseriim loodusväärtuste kaitseks sageli piisav, näiteks ei võimalda see reguleerida olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutöid, jahipidamist, kalapüüki, kaitstaval alal viibimist ega rahvaürituse korraldamist. Hoiualal ei saa tagada väikesepindalaliste elupaigatüüpide kaitset, sest väljaspool elupaika tehtavate raietega killustatakse kooslused. Alles jäävad elupaigalaigud on sageli üksteisest isoleeritud ning paiknevad seeläbi oluliselt muudetud ja ökoloogiliselt degradeerunud maastikus. Nende servaaladel valitsevad muutunud elutingimused, mida nimetatakse servaepektiks. Väiksemad elupaigalaigud on suurematest tundlikumad äärmuslike keskkonnasündmuste suhtes ja servaepekt mõjutab neid rohkem. Seetõttu muutuvad keskkonnatingimused ja liikide levik jääb seisma või võib kahaneda. Elupaigatüüpide sidususe tagamiseks on looduskaitseala kaitsekord loodusväärtuste säilimiseks parim võimalik lahendus, nii on kaitstud ka väikesepindalised elupaigatüübid ja vähemväärtuslikel elupaikadel on võimalik areneda väärtuslikemateks elupaigatüüpideks. Ka Jõempa kurisule, Jõempa sellerheiniku püsielupaigale ja Kaarmise hoiualale aastateks 2020–2029 koostatud kaitsekorralduskavas (edaspidi KKK) on ühe tegevusena ära toodud hoiuala kaitsekorra muutmine looduskaitsealaks ning vanade loodusmetsade, vanade laialehiste metsade ning soostuvate ja soo-lehtmetsade arvamine sihtkaitsevööndisse piisava puhvriga. Pikaajalise kaitsekorraldusperioodi eesmärgina tuuakse välja karstivormide säilimine looduslikuna vähemalt 143 ha ulatuses ja elupaigatüüpide säilimine loodusliku arengu käigus. KKK kohaselt tuleb muuta kaitse- ja hoiuala kaitse-eesmärke, tsoneeringut ning korrigeerida välispiiri.

Ala kaitse all hoidmine on oluline eeskätt rahvusvahelise tähtsusega loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitse eesmärgil. Keskkonnastrateegia 2030 eesmärk on bioloogilise mitmekesisuse vallas liikide elujõuliste populatsioonide säilitamiseks vajalike elupaikade ja koosluste olemasolu tagamine.

Moodustatavale kaitsealale jääb Kaarmise-Jõempa karstiala, mis on 169 ha suur ja millest enamik (143 ha) jääb praegu kaitse- ja hoiuala koosseisu. Kaarmise-Jõempa karstialal on teaduslik, geoloogiline, veekaitsealine, botaaniline, ornitoloogiline ja esteetiline väärtus. Seetõttu on oluline terviklikumalt tagada kogu karstiala kaitse ja karstivormide säilimine looduslikuna. Kaarmise-Jõempa karstialale on kujunenud esinduslik karstijärvik, mis asub Kaarmise ja Jõempa küla vahel, karstijärviku laius on 0,5 km ja sügavus 1 m. Järvikusse suubub Anepesa oja ja sealt algab 17 km pikkune Kärla jõgi, mis suubub Mullutu lahte. Kärla jõe ülemjooksu jääb arvukalt kurisuid, mille läbimõõt on 5 m ja sügavus 0,5–1 m. Jõe ülemjooks kuivab suvel. Lisaks on karstiala keskkonnaregistris arvel Kaarmise-Jõempa karstiala ürglooduse objektina.

Kaitseala kaitse-eesmärkideks lisatavaid loodusdirektiivi elupaigatüüpe on alal määranud 2012. aastal Anneli Palo ja Ahto Täpsi ning 2018. aastal Gunnar Raun. Soid on alal inventeerinud Eestimaa Looduse Fond (1994., 1997., 2019. aastal). Lisaks on osa elupaigatüüpe inventeeritud Kaarmise hoiuala moodustamise käigus. Kaitseala moodustamisel kaitstakse ja säilitakse järgmisi elupaigatüüpe: 6,05 ha liivikute (2330) elupaika (esinduslikkus B), 10,3 ha looduslikult rohketoiteliste järvede (3150*) elupaika (esinduslikkus B), 45,3 ha liigirikaste madalsoode (7230) elupaika (millest 40,8 ha-l on esinduslikkus A, 7,1 ha-l esinduslikkus B ja 0,5 ha-l on esinduslikkus teadmata), 133,7 ha vanade loodushammaste (9010*) elupaika (0,7 ha esinduslikkus A, 80 ha esinduslikkus B, 52,1 ha esinduslikkus C, 0,9 ha esinduslikkus D), 17,9 ha vanade laialehiste hammaste (9020*) elupaika esinduslikkusega C (Natura standardandmebaasi esinduslikkuse hinnang elupaigatüübile on A) ning 2,4 ha soostuvate ja soo-lehtmammaste (9080*) elupaika (esinduslikkusega C). Kaitseala kaitse-eesmärgiks ei seata puisniidu (6530*) elupaiku, kuna Natura elupaigatüüpide inventuuri käigus (2012. ja 2018. aastal) määrati varasem hoiuala idaossa jäänud puisniit (6530*) osaliselt ümber vanaks loodushammaks (9010*) ja vanaks laialehiseks hammaks (9020*), mistõttu ei seatud ka KKK-ga puisniidule kaitse-eesmärki ja tehti ettepanek arvata elupaigatüüp hoiu- ja loodusala kaitse-eesmärkidest välja. Kaitsealal leiduvad vanad loodushammad on valdavalt männienamusega puistud. Vanade laialehiste hammaste elupaigatüüp hõlmab vanu salumetsi, mille puurindes valitsevad pärn, tamm, vaher, jalakas ja saar. Soostuvate ja soo-lehtmammaste elupaigatüüp hõlmab soostuvaid metsi, madalsoometsi ja lodumetsi.

Kaitseala lõunaosas jääv liidetav ala (u 1 ha) on kõrge esinduslikkusega (esinduslikkus A) vana loodushamm (9010*), mis kujutab endast vana männikut, kus sees on ka vanad kuused. See ala on inventeeritud ka vääriselupaigana, mille kaitsmine on oluline, kuna neis leidub väga kitsalt kohastunud ohustatud liikide või kus neid väga suure tõenäosusega võiks olla. Selliste alade püsivuse tagab elupaiga puutumatus ja seepärast tsoneeritakse see sihtkaitsevööndisse, kus majandustegevus on keelatud.

Kaitseala sobib merikotka pesitsemiseks. Kaarmise merikotka püsielupaigas pindalaga 12,5 ha kaitstakse ühte merikotka paari. 2012. aastal lennuvõimestus üks poeg. 2013–2014 toimus pesitsemine, kuid see oli edutu. 2015. aastal pesa riikliku seire käigus ei seiratud. 2016–2020 oli pesa asustamata. Kuna merikotkale sobivad elupaigad on olemas, siis jäetakse merikotkas jätkuvalt kaitse-eesmärgiks ja tagatakse tema pesitsemiseks sobilike vanade loodushammaste säilimine, kui liik peaks ala uuesti asustama.

Karvasjalg-kakule on kaitseala oluline pesitsusala ja talle sobilikud tüüpilised elupaigad on olemas. 2019. aastal on registrisse kantud Kaarmise hoiualal karvasjalg-kaku leiukoht, lähistel on teada ka mustrahni leiukoht (Eesti lindude staatus, pesitsusaegne ja talvine arvukus 2003–2008; Eesti Ornitoloogiaühing, 2009). Kaarmise hoiuala kaitse-eesmärgiks liik ei ole, aga kaitseala kaitse-eesmärkide hulka liik lisatakse, sest kavandatav kaitseala on liigile oluline pesitsusala ja talle sobilikud tüüpilised elupaigad on olemas.

Hallpõsk-püti pesitsemine on Kaarmise järvel keskkonnaregistri andmetel registreeritud 2007. aastal. E-elurikkuse andmebaasi andmetel (<https://elurikkus.ee>) registreeriti 2015. aasta kevadel ühe hallpõsk-pütipaari võimalik pesitsemine, kuid pesitsemisedukuse kohta info puudub. Eeldatavalt on Kaarmise järv endiselt sobilik hallpõsk-püti pesitsemiseks ja moodustataval Kaarmise-Jõeampa kaitsealal on hallpõsk-pütt kaitse-eesmärkide hulgas.

Kaarmise järvel on keskkonnaregistri andmetel registreeritud II kaitsekategooria linnuliigi laululuige pesitsemine 2007. aastal. E-elurikkuse andmebaasi andmetel (<https://elurikkus.ee>)

registreeriti 2014. ja 2015. aasta kevadel ühe laululuigepaari peatumine, kuid pesitsemist ei järgnenud. Ornitoloog Rein Nellise hinnangul oli Kaarmise järv pärast järve saneerimistööde lõppu (lõppesid 2013. aastal) muutunud laululuigele pesitsusalana sobimatuks, kuid järve looduslik seisund on nüüdseks taastunud ning 2019. aastal tehti kindlaks laululuige pesitsemine Kaarmise järvel (<https://elurikkus.ee>).

Kaarmise järvel on keskkonnaregistri andmetel registreeritud sookure pesitsemine 2007. aastal. E-elurikkuse andmebaasi andmetel (<https://elurikkus.ee>) registreeriti 2014. ja 2015. aasta kevadel ühe sookurepaari võimalik pesitsemine, kuid pesitsemisedukuse kohta info puudub. Sobilik pesitsusala jääb hoiuala kaitse-eesmärgiks olevasse sooelupaigatüüpi liigirikkad madalsood (7230) ja järveelupaigatüüpi looduslikult rohketoitelised järved (3150). Hoiuala sobib vähemalt kahe sookurepaari pesitsemiseks.

Kaitsealal on Eesti kontekstis tegemist väga esindusliku III kaitsekategooriasse kuuluva looduskaitse all oleva liigi pruunika mütsnarmiku (*Phellodon fuligineoalbus*, *Bankera fuligineoalba*) kasvualaga.⁶ Kaitsealal leidub liiki neljas kasvukohas kokku umbes 11 ha suurusel alal.

Ala on väga sobilik ka lilla põdramoka kasvukohaks: leidub palju looduslikule arengule jäetud nõmmemännikuid, mis on ideaalseks kasvukohaks nii lilla põdramoka kui ka väga paljude teiste põdramokkade, narmikute, kübarnarmikute jt kuivades männikutes kasvavate looduskaitsealalt oluliste seeneliikide jaoks. Vanade loodusmetsade alal on ülejäänud looduskaitsealalt olulistest seeneliikidest registreeritud metsa vääriselupaikade indikaatorliikide männi-põdramoka (*Sarcodon squamosus*), ruupja narmiku (*Phellodon tomentosus*), Pecki kübarnarmiku (*Hydnellum peckii*), pruuni kübarnarmiku (*Hydnellum ferrugineum*), männitaeliku (*Phellinus pini*) ja männi-vahakorgiku (*Diplomitoporus flavescens*) olemasolu.

Kaitsealal olevas püsielupaigas on keskkonnaregistri andmetel registreeritud üks sellerheiniku leiukoht 2004. aastal. Riikliku seire käigus on Jõempa seirejaamas (SJA3502000) sellerheinikut seiratud aastatel 2005–2013. Seene viljakehasid leiti 2005. aastal, hiljem pole viljakehasid riikliku seire käigus leitud. E-elurikkuse andmebaasi andmetel (<https://elurikkus.ee>) on esimene sellerheiniku vaatlus praegusel püsielupaigal ja selle läheduses tehtud 18.08.1998 (Mall Vaasma), 13.10.2006 (Irja Saar) ja hiliseim 12.09.2007 (Vello Liiv). Püsielupaigas on sobiv elupaik liigile jätkuvalt olemas ja oluline on elupaiga jätkuv kaitse.

Kaarmise looduskaitseala kaitse all hoidmine on põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on suures osas ühtlasi Kaarmise loodusala koosseisus Natura 2000 võrgustikku kuuluva alaga.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike ja poollooduslike elupaikade ning liikide kaitse, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi. Elupaigatüüpide sidususe tagamiseks on looduskaitseala kaitsekord loodusväärtuste säilimiseks parim võimalik lahendus, mis läbi on kaitstud ka

---

⁶ Lilla põdramoka (*Hydnellum fuligineoviolaceum*), krookustoriku (*Aurantiporus croceus*), leht-kobartoriku (*Grifola frondosa*) ja roosaka puunäätsu (*Haploporus tuberculosus*) võimalike kasvukohtade inventuur aastatel 2019–2020.

väikesepindalised elupaigatüübid ja vähemväärtuslikel elupaikadel on võimalik areneda väärtuslikemateks elupaigatüüpideks.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid ning põhikaardile kantud maastikuobjekte, nagu teed, järve kaldajoon, kraavide kaldad ja kõlvikupiirid. Kohtades, kus maastikulised alused puuduvad, on kasutatud piiritlemisel maakatastri andmeid või looduses tuvastatavate punktide vahelisi mõttelisi sirgeid. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Praegu kehtivate kaitsealuste objektide pindala kokku on 266,6 ha, sellest hoiuala moodustab 257,1 ha ja uuendamata kaitsekorraga ala Jõempa kurisud 9,5 ha. 12,5 ha suurune merikotka püsielupaik ja 1,2 ha suurune sellerheiniku püsielupaik kattuvad hoiualaga. Kaarmise-Jõempa kaitseala välispiir viiakse kooskõlla katastripiiride ja põhikaardiga ning liidetakse juurde üks kõrge väärtusega elupaigatüübiks vanad loodusmetsad (9010*) kvalifitseeruv ala, mis on inventeeritud ka vääriselupaigana, mille tulemusel suureneb kaitstava ala pindala 2 ha võrra nii riigi kui ka eramaa arvelt. Sisuline laiendus toimub riigimaa osas u 1,2 ha ulatuses valdavalt elupaigatüübi vanad loodusmetsad (9010*) kaitseks. Piiride uute aluskaartidega vastavusse viimisel laieneb kaitseala seni kaitseta eramaale u 1 ha ulatuses. Samal põhjusel arvatakse kaitse alt välja u 0,7 ha riigimaad. Moodustatava Kaarmise-Jõempa kaitseala pindala on 268,8 ha. Kaarmise-Jõempa kaitseala tsoneeritakse üheks sihtkaitsevööndiks (edaspidi ka SKV) ja üheks piiranguvööndiks (edaspidi ka PV). Moodustatava SKV pindala on 240,9 ha ja moodustatava PV pindala on 27,9 ha. Riigimaad on alal 99,8 ha ja eramaad 169 ha. Piiranguvööndisse jääb 27,9 ha maad, millest kõik on eraomandis. Riigimaid piiranguvööndisse ei jää. Sihtkaitsevööndisse jääb 240,7 ha maad, sellest eramaa on 141,1 ha ja riigimaa on 99,8 ha.

Hoiualalt arvatakse piiranguvööndisse 26,9 ha ja sihtkaitsevööndisse 230,2 ha maad, sihtkaitsevööndisse arvatav ala on valdavalt metsa- ja sookooslused. Kogu varem Jõempa kurisude kaitsealale, merikotka püsielupaika ja sellerheiniku püsielupaika jäänud ala arvatakse sihtkaitsevööndisse. Piiride uute aluskaartidega vastavusse viimisel laieneb kaitseala seni kaitseta eramaale u 1 ha ulatuses. Kaitse alt arvatakse välja u 0,3 ha eramaad ja kaitse alla võetakse u 1,3 ha eramaad (0,2 ha sihtkaitsevööndis ja 1,1 ha piiranguvööndis).

Alal rakendatakse peamiselt sihtkaitsevööndi kaitsekorda ja osaliselt piiranguvööndi kaitsekorda. Sihtkaitsevööndi koosseisu arvati suurem osa kaitstavast alast, kuna seal on inventeeritud suure loodusväärtusega elupaigatüübid vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, liivikud, soostuvad ja soo-lehtmetsad. Piiranguvööndid hõlmavad majanduslikult kasutatavaid alasid, kus on rajatised, põllumaad, väljakujunemata vähemväärtuslikud elupaigad ja järved.

Kaarmise-Jõempa kaitsealale on kavandatud sihtkaitsevöönd (Kaarmise-Jõempa SKV) ja piiranguvöönd (Kaarmise PV).

Sihtkaitsevööndid on vajalikud looduslike koosluste, kaitsealuste liikide ja nende elupaikade säilitamiseks. Elupaikade säilitamise kaudu hoitakse ka tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse looduse mitmekesisust. Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa, kus on loodusvarade

kasutamine ja majandustegevus keelatud vastavalt looduskaitseseadusest ja kaitse-eeskirjast tulenevale korrale. Kaarmise-Jõepea SKV peamine eesmärk on loodusdirektiivi metsa- ja sooelupaikade ja kaitsealuste liikide ning karstinähtuste kaitse. Metsaelupaiku ohustab peamiselt suurte lankidenähtude raie ja vana metsa osakaalu vähenemine. Paljud liigid vajavad elutegevuseks vanu seisvaid puid või lamapuitu, mistõttu on bioloogilise mitmekesisuse tagamiseks oluline säilitada vana metsa ja selle elemente. Seetõttu on väärtuslikumad metsad kaitsealal arvatud sihtkaitsevööndisse, kus majandustegevus on keelatud.

Kaitseala piiranguvöönd on kaitseala majanduslikult kasutatav osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse ning kus majandustegevuses tuleb arvestada looduskaitseseaduses ja määruses kehtestatud piiranguid. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine ning kaitstavate liikide ja nende elupaikade kaitse. Kaarmise PV toimib Kaarmise-Jõepea SKV puhervööndina, vähendab väljastpoolt tulevaid häiringuid ja tagab kaitseala sidususe. Piiranguvööndisse jäävad majanduslikult kasutatavad alad, Kaarmise järvel paadisild ja muud rajatised, väljakujunemata vähemväärtuslikud elupaigad (nt noorendikud) ja Kaarmise külas aktiivselt kasutatav Kaarmise järve suplusala. Kaarmise piiranguvööndi eesmärk on kaitsta looduslikult rohketoitelise järve elupaigatüüpi (3150), mis kuulub Kaarmise-Jõepea karstiala alla ja mis on tundlik karstijärv. Elupaigatüübi kaitsega kaitstakse ühtlasi seal pesitsevate lindude elupaiku ja kaitse-eesmärgiks olevat hallpõsk-püti, laululuike ja sookurge. Kaarmise järve jaoks piisab piiranguvööndi režiimist, sest külastuskoormus ei ületa kaitseväärtuste taluvusvõimet, samuti pole kalapüüki plaanis keelata ja majandustegevust on võimalik kontrollida teatud kitsendustega. Kaarmise piiranguvööndi põhjaosa eesmärk on olla puhvriks väärtuslike elupaigatüüpide ümber, piiranguvööndi režiim võimaldab reguleerida metsaraiet.

Kaarmise-Jõepea sihtkaitsevööndis asuvad elupaigatüübid liivikud, liigirikkad madalsood, vanad loodusmetsad, vanad laialehised metsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad. Vööndis on kaitse-eesmärgiks seatud liikidest registreeritud merikotkas ja karvasjalg-kakk. Kaitse-eesmärgiks olevatest seeneliikidest on alal registreeritud sellerheinik ja pruunikas mütsnarmik. Vööndi piiritlemiseks on kasutatud teed (jääb vööndist välja), järve kaldajoont, katastriüksuste piire, kraave (jäävad sihtkaitsevööndisse, v.a Kadaka maaüksuse (37301:001:0700) piiril olev kraav, kus on kasutatud katastriüksuse piiri) ja mõttelisi sirgeid. Vööndi idapiir kulgeb piki Tõlli–Mustjala–Tagaranna maanteed lõunapoole mööda katastripiire (maantee jääb kaitsealalt välja) kuni teerajani. Edasi kulgeb piir mööda teerada ja teed (jäävad kaitsealast välja) punkti koordinaatidega 58,34796320 ja 22,36776153 ja sealt mõttelise sirgena kõlviku piiri punkti 58,34795242 ja 22,36691890. Edasi kulgeb piir mööda kõlviku piiri ja kraavi kallast (kraav jääb vööndisse) kuni aluskaardil märgitud järve kaldani, kulgedes mööda järve kallast (järv jääb piiranguvööndisse) kuni järve läänepoolsest väljuva kraavini. Piir kulgeb mööda kraavi serva (jääb vööndisse) Järve katastriüksuse (34801:002:0480) lääneservani ja edasi mööda katastriüksust kuni punkti 58,34601695 ja 22,35822389. Edasi läheb piir mõttelise sirgena kraaviserva punkti 58,34594101 ja 22,35682584, kust kulgeb mööda kraavi serva (jääb kaitsealast välja) Liiva katastriüksuse (34801:002:0399) piirini, sealt edasi kuni Liivametsa katastriüksuse (34801:002:0384) kagunurgani ning jätkub sama katastriüksuse lõunapiiril ja Kihelkonna metskond 55 katastriüksuse piiril (37301:001:0194) kuni punkti 58,34344144 ja 22,34608069, kust piir läheb lääne poole mööda tee serva (tee jääb kaitsealast välja) kuni ristmikuni ning ristmikult mõttelise sirgena lõuna poole kuni Kaarmise teeni punktis 58,34234710 ja 22,33928577. Edasi läheb piir mööda tee serva (tee jääb kaitsealast välja) lääne poole kuni Kihelkonna metskond 63 katastriüksuse (34801:002:0514) piirini, edasi piki sama katastriüksuse piiri kuni Kihelkonna metskond 55 katastriüksuse (37301:001:0194) piirini ja sealt mööda katastriüksuse piiri kuni punktini 58,34356015 ja 22,33082954, kust piir kulgeb

mööda kõlviku serva punktini 58,34448165 ja 22,33071777. Edasi mõttelise sirgena punkti 58,34498123 ja 22,33064649, sealt läände Kaarmise karjääri teeni punktis 58,34508098 ja 22,32739374 ning põhja poole mööda tee serva (tee jääb kaitsealast välja) punktini X: 58,34775306 ja 22,32950903, edasi mõttelise sirgena kirde poole Kihelkonna metskond 55 katastriüksuse piiril asuva punktini 58,34869888 ja 22,33148862. Edasi kulgeb piir mööda Kihelkonna metskond 55 katastriüksuse piiri kuni Kadaka katastriüksuse (37301:001:0700) kagunurgani, sealt mööda katastripiiri loode poole punktini 58,35070791 ja 22,33100810, sealt mõttelise sirgena kirde poole sama katastriüksuse piiri punkti 58,35177773 ja 22,33218396 ja sealt edasi kagu poole kuni Lauri katastriüksuse (37301:001:0566) piiri punkti 58,35160101 ja 22,33456750. Edasi läheb piir mööda Lauri (37301:001:0566), Mäe (37301:001:0294), Vana-Kuusiku (34801:002:0297), Luige (34801:002:0410), Liiva (34801:002:0398), Taga-Järambu (34801:002:0447) ja Jälje katastriüksuse (43301:001:0916) piiri Tõlli–Mustjala–Tagaranna maanteeni.

Kaarmise piiranguvööndis asuvad elupaigatüübid looduslikud rohketoitelised järved, liigirikkad madalsood. Vööndis on kaitse-eesmärkides nimetatud liikidest registreeritud laululuik, hallpõsk-pütt ja sookurg. Piiranguvöönd koosneb kahest lahustükist. Lõunapoolse lahustüki piiritlemiseks on kasutatud järve kaldajoont, kraavi (jääb sihtkaitsevööndisse), kõlviku piiri, teed (jääb kaitsealast välja) ja mõttelist sirget. PV ja SKV piiril kulgeb piir mööda järve kaldajoont, kraavi (jääb sihtkaitsevööndisse), kõlviku piiri ja mõttelist sirget. Vööndi idapiir kulgeb mööda tee serva kuni punktini 58,34295579 ja 22,37034187 ja sealt mõttelise sirgena järve kaldajoone punkti 58,34291601 ja 22,37007274. Põhjapoolne piiranguvööndi lahustükk järgib Siimu katastriüksuse (34801:002:0477) piiri, v.a põhjapiir, kus läheb mõtteline sirge Aadama katastriüksuse (37301:001:0042) idanurgast (paralleelselt Siimu katastriüksuse põhjapiiriga) Siimu katastriüksuse nurgapunkti idapiiril. Alal asub vähemväärtuslik mets, millel on potentsiaali areneda väärtuslikuks metsaks ja mis moodustab puhvri sihtkaitsevööndile.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitseala kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi.

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ning poollooduslike ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile. Leebem kaitseréžiim seab ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamise ja kaitseväärtuste säilimise.

Senise kaitseala ja hoiuala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Kingissepa rajooni TSN Täitevkomitee 18. detsembri 1973. a otsuse nr 22 „Kohaliku kaitse alla võetavate looduskaitseobjektide täiendava nimekirja kinnitamine“ punktis 1 nimetatud objekt „Jõempa kurisu“ ja Kingissepa rajooni TSN Täitevkomitee 21. juuni 1974. a otsuste protokoll nr 11 „Kohaliku kaitse alla võetud allikate ja kurisude kaitsetsoonide ja –réžiimi kinnitamisest“ punktis 3 nimetatud objekt „Jõempa kurisu“. Samuti tunnistatakse kehtetuks Vabariigi Valitsuse 27. juuli 2006. a määruse nr 176 „Hoiualade kaitse alla võtmine Saare maakonnas“ § 1 lõike 1 punkt 33 ja määruse lisas esitatud kaart „Kaarmise“.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud üheks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse, (edaspidi *PS*) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on *PS* §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb *PS* §-st 53. Tulenevalt *PS* §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isiku õigustesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Metsamajandusliku ja kaevandamisalase ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirjaga on inimestel lubatud kaitsealal viibida, püüda kala ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal, kuna see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Väikese grupi inimeste viibimine ning marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste korjamine ei kahjusta olulisel määral kaitseala elupaiku. Praeguses Kaarmise merikotka püsielupaigas on inimeste viibimisele seatud ajaline piirang merikotka pesitsusajal 15. veebruarist kuni 31. juulini (kinnisasja haritaval maal, olemasoleva elamu õuemaal ja avalikus kasutuses oleval teel, samuti loodusliku rohumaa hooldamisel). Moodustataval Kaarmise-Jõempa looduskaitsealal liikumispääs ei kavandata, sest merikotkas ei ole seal pikemat aega pesitsenud ja tõenäosus pesitsusaegseks häiringuks on pesa asukoha tõttu väike.

Kalapüüki ei ole plaanis kaitse-eeskirjaga piirata, kuna see ei kahjusta eeldatavasti ala kaitse-eesmärke. Kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata kalapüügile piiranguid, siis avalikult kasutataval järvel, k.a Kaarmise järvel on kalapüügiseadust järgides kalapüük lubatud. Veekogu avaliku kasutamisega ei tohi rikkuda võõral maalikul viibimist reguleerivaid seadusesätteid.

Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette

valmistatud ja tähistatud. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) telkimisel ja lõkke tegemisel tuleb arvestada keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatud. Telkimine ja lõkke tegemine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ning kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, näiteks koosluste hooldustööde käigus, et põletada raiejäätmel ajal ja tingimustel, mis ei kahjusta loodusväärtusi. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise: suureneb negatiivne mõju kooslustele ja kaitsealustele liikidele. Sellisteks telkimise ja lõkke tegemisega kaasnevateks tegevusteks on otsene ja kaudne häirimine, tallamine, prahi maha jätmine, lõkkekohad, mille tegemisel hukkub pinnast kattev taimestik ja võib tekkida tulekahju, puude raie lõkke tegemise eesmärgil jne. Erandkorras võib kaitsealal telkimiseks ja lõkke tegemiseks loa anda kaitseala valitseja, kui see ei kahjusta kaitse-eesmärgis seatud koosluste ja liikide seisundit ega takista kaitse-eesmärkide saavutamist. Kaitsealal puuduvad praegu ettevalmistatud lõkke- ja telkimisalad, kuid kaitsekord võimaldab vajaduse korral neid tulevikus rajada.

Sõidukiga sõitmine on lubatud teedel, jalgrattaga ka radadel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee rajatis, mis on ette nähtud inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks. Tee osaks loetakse tunnel, sild, viadukt ja muud liiklemiseks kasutatavad ning tee toimimiseks vajalikud rajatised, näiteks teekraavid. Moodustatavale Kaarmise-Jõeemba kaitsealale jäävad ehitusseadustiku § 92 lõike 1 järgi metsarajad ja metsasihid ning sellerheiniku elupaika läbiv metsatee. Kaitseala teedel sõidukiga sõitmisele kohalduvad liiklusseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel ning metsamajandus- ja põllumajandustöödel. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liiklusseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine kahjustab maapinda ja liikide kasvukohti ning ohustab kaitsealuseid liike nii ülesõitmise kui ka häiriva müraga. Kaitse-eeskirjaga lubatud tegevuste alla, mille käigus on lubatud sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine, kuuluvad tegevused, mille tegemine ei ole muul viisil võimalik ja puuduvad alternatiivsed lahendused, näiteks kütitud suurulukite, nagu põder, hirv, metskits ja metssiga, maastikusõidukiga transportimine, kui see on võimalik pinnast kahjustamata. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud.

Kaitseala vetel on lubatud mootorita ujuvvahendiga sõitmine, kuna ujuvvahendiga sõitmisel ei seata eeldatavasti ohtu kaitse-eesmärgiks seatud järvede soodsat seisundit. Arvestada tuleb avalikult kasutatavatel veekogudel mootoriga ujuvvahendiga sõitmise piirangut, mis tuleneb keskkonnaministri 28. juuni 2019. a määruse nr 25 „Veesõidukite hoidmise ja kasutamise nõuded“ § 4 lõikest 1, mis sätestab, et keelatud on mootoriga varustatud veesõidukite kasutamine avalikuks kasutamiseks määratud järvedel, mille pindala on alla 100 ha, ja jõgedel, mille minimaalne laius veesõidukite liiklemist võimaldaval lõigul on alla 10 m. Kaitsealal ei asu ühtegi järve, mille pindala oleks suurem kui 100 ha, ega jõge, mille minimaalne laius veesõidukite liiklemist võimaldaval lõigul on üle 10 m. Seega on kaitsealal lubatud vaid mootorita ujuvvahendiga sõitmine.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatisi ning lisasööta jahiulukeid.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides see tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Kaitseala sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate koosluste säilitamiseks. Kaitsealal on üks sihtkaitsevöönd – Kaarmise-Jõeempa, mille kaitse-eesmärgiks on loodusdirektiivi metsa- ja soolupaikade, karstinähtuste ja kaitstavate liikide ning nende elupaikade kaitse. Metsaelupaiku ohustab peamiselt suurte lankidena tehtud raie ja vana metsa osakaalu vähenemine. Paljud liigid vajavad elutegevuseks vanu seisvaid puid või lamapuitu, mistõttu on bioloogilise mitmekesisuse tagamiseks oluline säilitada vana metsa ja selle elemente. Nende eesmärkide saavutamist on võimalik tagada kõige paremini sihtkaitsevööndi kaitsekorraga.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitsealal on lubatud kuni 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas ja rohkem kui 30 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Praegu ei asu kaitsealal rahvaürituse korraldamiseks ettenähtud kohti (õppe- ja matkarajad, avalikud puhkekohad jne) ja teadaolevalt ei ole alal olnud huvi suure osalejate arvuga rahvaürituse korraldamiseks.

Jahipidamine on lubatud 1. augustist kuni 14. veebruarini. Väljaspool seda perioodi on jahipidamine lubatud kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul kaitse-eesmärgist lähtuvalt ulukite tekitatud kahjustuste vältimiseks. Jahipidamise ajaline piirang lähtub lindude pesitsusperioodist ja peab tagama (eelkõige kaitse-eesmärgiks seatud merikotka ja karvasjalg-

kaku ning soodes ja metsades pesitsevate liikide) häirimatuse pesitsuse ja noorlindude iseseisvumise ajal. Jahipidamine häirib pesitsevaid ja poegadega linde rohkem kui lihtsalt inimese viibimine elupaigas. Häirimise korral jätab emalind pojad/munad üksi ja nende ellujäämine, eriti jahedate ilmadega, on küsitav. Jahipidamise piirang seab piiranguid eelkõige metssea- ja sokujahile, aga kuna sel ajal peetakse metsseale jahti eelkõige söödalt ja kaitsealal söödaplatse olla ei tohi, siis see piirang ei sea jahimeestele olulisi piiranguid. Sokujaht algab 1. juunil ja seega seab jahipidamise piirang piiranguid sokujahile juunis ja juulis. Samas kütitakse piirkonnas sokku sel ajal peamiselt kaitsealast välja jäävatel põldudel ja seega olulist mõju sokujahile piirang ei sea, aga siiski tuleb vältida neid harvu juhuseid, kui kaitsealal tahetakse sokujahti pidada. On oluline tagada, et kaitsealal saaksid linnud rahulikult pesitseda ja häiringud puuduksid, seega on jahipidamise piirang alal vajalik. Ka mitmed uuringud (Madsen, J. & Fox, A.D. (1995). *Impacts of hunting disturbance on waterbirds – a review.*; Casas, F., Mougeot, F., Viñuela, J. ja Bretagnolle, V. (2008). *Effects of hunting on the behaviour and spatial distribution of farmland birds: importance of hunting-free refuges in agricultural areas*) näitavad, et jaht mõjutab oluliselt lindude käitumist ja pesitsemist. Jahipiirangutega alal saavad linnud rahulikult pesitseda. Jahipidamine väljaspool merikotka pesitsusaega ei ole SKV-s keelatud, kuna see ei sea otseselt ohtu kaitseala elustikku ega kahjusta olulisel määral muid kaitseala loodusväärtusi. Jahipidamine väljaspool lubatud ajavahemikku on lubatud kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul kaitse-eesmärgi saavutamiseks, inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks, uluki tekitatud kahjustuse vältimiseks ning uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks. Kaitse-eesmärke ohustavate ulukite hulka liigitatakse need ulukid, kes võivad hakata tekitama kahju kaitseala loodusväärtustele, näiteks metssiga kaitstavatele liikidele nende kasvualal, samuti rebane, kährik jt lindudele nende pesitsuspaikades. Lisaks võib jahipidamine olla vajalik inimese elule või tervisele tekkiva ohu vältimiseks ning ulukite tekitatud kahjustuste vältimiseks. Ulukite tekitatud kahjustuste vältimise all peetakse silmas olukorda, kus kahju on juba ilmnenud ning jahipidamine on vajalik, et takistada täiendavate kahjustuste tekkimist. Uluki tekitatud kahjustuste hulka kuuluvad näiteks põdra ja metskitse tekitatavad kahjud metsale. Peale eeltoodu võib kaitseala valitseja lubada jahipidamist uluki kaudu leviva haiguse tõkestamiseks. Näiteks, metssigade küttimine sigade aafrika katku tõkestamiseks. Kaitseala valitseja võib lubada jahipidamist konkreetsele ulukiliigile igakordse kahju tekkimise korral. Kuna ei ole teada, milline liik ja millisel ajahetkel võib kaitsealal muutuda kaitse-eesmärke ohustavaks, siis ei ole otstarbekas esitada nende liikide loetelu ja küttimise aega, vaid kaitseala valitseja saab määrata, millise liigi küttimist, kui palju, millal ja millisel viisil võib konkreetsel juhul lubada.

SKV-s on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutööd ja loodusliku veerežiimi taastamine. Kaarmise-Jõe pöörde looduskaitseala põhjaosas olevasse madalsoosse suubub maaparandussüsteemi ANEPESA I (maaparandussüsteemi kood/ehitise kood 7116540020420/001) eesvool Anepesa oja (Tammisjõgi) (maaparandussüsteemi kood/ehitise kood 71165400204200011/001). Maaparandussüsteemi toimimise tagamiseks ja väljaspool kaitseala majandataval alal üleujutuste vältimiseks võib olla vajalik teha maaparandushoiutöid ka kaitsealal. Kaitseala valitseja nõusolek on oluline selleks, et reguleerida hoiutööde tegemise viisi ja aega nii, et see ei mõjuta kaitse-eesmärke negatiivselt. Lisaks kaitsealale jäävale maaparandussüsteemi eesvoolule on moodustataval Kaarmise-Jõe pöörde looduskaitsealal ka muid kuivenduskraave, mis ei ole kantud maaparandussüsteemide registrisse ja mis ei ole maaparandussüsteemi osad, kuid ka nende kraavide hoiutööd on lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Kaarmise järve põhjaosas olevasse madalsoosse suubub väike vana kraav niiduservas ja järve loodeossa suubub uuem suurem kaevatud kraav, mis saab samuti alguse madalsoost. Väljavool toimub järve edelasopist lähtuva kraavi kaudu, mis suubub kurisusse. Hoiuala idaosas on põhja-lõuna suunas kaevatud liigirikka madalsoo servast kuni Kaarmise järve põhjakaldani kraav, mis ei mõju soodsalt elupaigatüübi seisundile. Kraaviga on

rikutud ka Kaarmise hoiuala kaitse-eesmärgiks olevat metsaelupaigatüüpi vanad loodusmetsad (9010*). Hoiuala lääneossa jääb liigirikas madalsoon, mis piirneb kuivenduskraaviga. Hoiuala kaitsekorra muutmisel looduskaitsealaks tsoneeritakse soolupaigatüübid sihtkaitsevööndisse, et tagada loodusliku veerežiimi säilimine ja vajadusel taastamine.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks ja taastamiseks vajalik tegevus, koosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärkidele ja poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikud hooldus- ja taastamistööd. Kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks võib tekkida vajadus rajada tehispesi merikotkale, lisaks võib tekkida vajadus võsaraieks kaitsealuste liikide elupaikades või koosluste taastamiseks. Praegu poollooduslikke kooslusi ei hooldata ja pole plaanis ka taastada, aga see vajadus võib tulevikus tekkida (kui näiteks liigirikkad madalsoon liiga kinni kasvavad või mõnest liigist lähtuvalt on vaja kooslusi taastada ja hooldada).

Lubatud on olemasolevate ehitiste hooldustööd. Lubatud tööde hulka kuuluvad olemasolevate hoonete, teede, matkaradade ja muude ehitiste hooldustööd. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue võimaldab seada tingimusi tööde tegemise viisile ja ajale lähtuvalt kaitstavate elupaigatüüpide ja liikide vajadusest.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud (kooskõlas määrusega sätestatud erisustega) majandustegevus ja loodusvarade kasutamine, st tegevused, mis ei lähtu sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärkidest, kuna selle käigus võivad hävida metsa- ja sookooslused ning kaitsealused seene- ja loomaliigid, mille säilitamine on sätestatud kaitse-eesmärgina. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Kaitse-eeskirjaga keelatakse küll uute ehitiste püstitamine (uute ehitiste püstitamine on keelatud, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade ja väärtuslike metsaelupaikade kahjustamist), kuid erandina on kaitseala valitseja nõusolekul sihtkaitsevööndites lubatud tee rajamine ja tehnovõrgu rajatise püstitamine kaitseala ja kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks. Teede hooldustöödele, nagu pinnasteede haljasala niitmine, langenud puude eemaldamine ja talvine lumetõrje, ei ole vajalik kaitseala valitseja nõusolek. Muudel juhtudel on vajalik kaitseala valitseja nõusolek. Ka kuivendusrajatise (näiteks üksikkraavid) käsitletakse ehitusseadustiku mõistes rajatistena ja seega peab ka nende hooldustööd kaitseala valitsejaga kooskõlastama. Samuti on lubatud tootmisotstarbeta ehitise püstitamine kaitseala tarbeks, sealhulgas ehituskeeluvööndisse. Kaitseala tarbeks vajalike tootmisotstarbeta rajatiste alla kuuluvad eelkõige koosluste ja liikide elupaikade taastamiseks vajalikud rajatised (sh veetõkked kraavides) ning loodushariduse edendamiseks vajalikud rajatised, infotahvlid jms. Uusi ehitisi on lubatud rajada, kui selle käigus ei kahjustata kaitsealuste liikide elupaiku või kaitstavate elupaigatüüpide seisundit. Ehitamine võib pöördumatult hävitada elupaiku ja võib eeldada raadamist, kuivendamist jms. Kuna ehitamise mõju kaitse-eesmärkidele sõltub paljudest

asjaoludest, sealhulgas ehitise iseloomust, tehnoloogiast, asukohast ja mahust, siis ei ole määrusega võimalik ette näha igasse olukorda sobivaid tingimusi ja nõusoleku andmine on jäetud seetõttu kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Kaitseala piiranguvöönd on kaitseala majanduslikult kasutatav osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse ning kus majandustegevuses tuleb arvestada looduskaitseseaduses ja määruhes kehtestatud piiranguid. Kaarmise piiranguvööndi eesmärk on kaitsta looduslikult rohketoitelise järve elupaigatüüpi (3150), mis kuulub Kaarmise-Jõempa karstiala koosseisu ja on tundlik karstijärv. Elupaigatüübi kaitsega kaitstakse ühtlasi seal pesitsevate lindude elupaiku ja kaitse-eesmärgiks olevat hallpõsk-pütti, laululuuke ja sookurge.

Kaarmise piiranguvöönd toimib Kaarmise-Jõempa sihtkaitsevööndi puhervööndina, vähendab väljastpoolt tulevaid häiringuid ja tagab kaitseala sidususe. Piiranguvööndisse jäävad majanduslikult kasutatavad alad, Kaarmise järve paadisild ja muud rajatised, väljakujunemata vähemväärtuslikud elupaigad (nt noorendikud) ja aktiivselt kasutatav Kaarmise järve suplusala.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on üldjuhul lubatud majandustegevus, arvestades määrusega sätestatud erisusi. Lubatud on kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kohas, mis ei ole selleks kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistatud ega tähistatud. Piiranguvööndis ei paikne nii olulisi loodusväärtusi, et rahvaürituse korraldamine väljaspool ettevalmistatud kohta peaks olema keelatud või lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Piiranguvöönd on sobiv koht näiteks loodusharidusürituse korraldamiseks ka väljaspool ettevalmistatud matkaradasid. Kuid rahvarohked (üle 50 osalejaga) üritused on lubatud vaid kaitseala valitseja nõusolekul, et valitseja saaks seada tingimusi looduse kahjustamise vältimiseks. Praegu ei asu kaitsealal rahvaürituse korraldamiseks ettenähtud kohti (õppe- ja matkarajad, avalikud puhkekohad jne) ja teadaolevalt ei ole alal olnud huvi suure osalejate arvuga rahvaürituse korraldamiseks.

Jahipidamine on piiranguvööndis lubatud, arvestades jahiseaduses kehtestatud, kuna see ei sea otseselt ohtu kaitseala elustikku ega kahjusta olulisel määral muid kaitseala loodusväärtusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud veekogu veetaseme ja kaldajoone muutmine, näiteks loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuse rajamiseks ja hooldamiseks, veekogude puhastamiseks ja nende looduslikkuse suurendamiseks, et võimaldada vajaduse korral järve veetaseme säilitamiseks või taastamiseks töid. Piiranguvööndisse jääb osaliselt Anepesa oja. Tegemist on tundliku karstijärvega, mis on 2016. aastal suures osas veest tühjaks jooksanud, sest karstialal olev järv oli setetest puhastatud ning põhjasete ei hoidnud vett enam kinni ja järve tuli tavalisest vähem vett. Tekkinud augu täitmisel, mille kaudu vesi kadus, vee äravool peatus. Lisaks on intensiivistunud järve kinnikasvamine veetaimestiku vohamise tõttu. Looduslikult on tegu madala järvega ja põhjasetete rohkus on olnud iseloomulik Kaarmise järvele pikemat aega. Kaarmise järv toitub peamiselt põhjaveest. Pindmine sissevool järve võib toimuda varakevadel, kui järve valgub lumesulavett ümbritsevatelt kõrgematelt aladelt.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud häil- ja aegjärgne raie kuni 2 ha suuruse langina, kusjuures säilitada tuleb koosluse liikide ja vanuse mitmekesisus. Häil- ja

aegjärgne raie imiteerivad kõige paremini looduslikke häiringuid ja metsade majandamine turberaietega tagab säästvama metsamajanduse⁷. Raie tüübi ja raielangi suuruse reguleerimine on vajalik selleks, et elupaiga struktuuri muutused ei oleks järsud ega tugevad ning metsas säiliks igal ajahetkel teatud hulk olulisi elemente. Aegjärgse raiega raiutakse metsa järkude kaupa, mistõttu toimuvad keskkonnamuutused sujuvamalt ning seetõttu pole mõju niivõrd järsk ja tugev kui näiteks lageraiel. Nii on liikidel rohkem aega muutustega kohaneda. Häilraied on väikese pindalaga ja sarnasemad looduslikule häilule. Nii tagatakse paremini koosluste ja liikide kaitse ning hoitakse ära liiga kiired muutused piiranguvööndi metsade vanuselises struktuuris. Langi pindala ei tohi olla suurem kui 2 ha, siis on häiringute mõju minimaalne. Sellega hoitakse ära suurte, liikidele sobimatute lankide teke. 2 ha on piisavalt suur lank, et tagada metsade looduslik uuenemine. Suuremate lankide puhul ei uuene lank looduslikult nii efektiivselt. Lageraie ja veerraie ei ole lubatud. Lageraiega kaasneva servaeefekti mõjul väheneb ka välisteguritest puutumata koosluste siseosa pindala. Seetõttu väheneb liikidele sobilike elupaikade pindala mitte ainult raiete toimumise alal, vaid ka sellega piirnevatel aladel. Peale selle vähendab lageraie puistu struktuuri mitmekesisust, sh erivanuselisust. Veerraie suurendab samuti servaeefekti ja tekitab loodusmaastikusse sobimatuid sirgeid koridore, mis suurendaksid ka tormimurru ja -heite ohtu. Piiranguvööndi metsa majandamisel tuleb säilitada koosluse looduslik tasakaal, liigiline ja vanuseline mitmekesisus, jätta raiumata surnud puid ning kujundada häilud ebakorrapärase kujuga. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb jätta raiel hektari kohta alles vähemalt 20 tihumeetrit kasvavaid puid või nende säilinud püstiseisvaid osi, mis ei kuulu koristamisele ja jäävad metsa alaliseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jäetavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Need tingimused on vajalikud, et tagada raiutavas puistus elustiku mitmekesisuse seisukohast oluliste elementide säilimine, mis aitab säilitada nii konkreetset puistus kui ka piiranguvööndis tervikuna mitmekesist elustikku. Ettekirjutus säilikpuude kohta tagab kooslusesse suurediameetrilise surnud puidu ja suurte vanade elusate puude tekkimise, mis on peamised struktuurielemendid, mille puudus on Eesti metsakooslustes kõige suurem. Samuti tagab piisava arvu säilikpuude jätmine metsa varieeruvad valgustingimused, mis soodustab erinevate nõudlustega kuivade metsade elustikurühmade parema raiejärgse ellujäämise ja metsa uuenemise.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine, kusjuures kaitseala tarbeks ehitise püstitamisel ehituskeeluvööndisse ei laiene ehitisele ehituskeeluvööndi ehituskeeld. Seda võimaldab looduskaitseaduse § 38 lõige 7, mis reguleerib ehituskeeluvööndi korra erisusi. Kuna Kaarmise järve äärne ala on aktiivne puhkekoht, võib osutuda vajalikuks rajada alale näiteks rekreatsiooniga seotud ehitisi. Ehitustegevus on lubatud juhul, kui sellega ei kahjustata kaitse-eesmärke. Kaitseala valitseja hindab ehitustegevuse sobivust planeeritud piirkonda ja seab vajaduse korral lisatingimusi loa koostööstamiseks.

---

⁷ Laas, E., 2012, Turberaied võivad olla alternatiiviks lageraietele, Eesti Mets nr 2.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, maavara kaevandamine ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine, välja arvatud põllumaal. Nende tegevuste lubamine pole võimalik, ilma et kahjustataks kaitsealal asuvaid ja kaitse-eesmärgidena nimetatud elupaigatüüpe ning kaitstavate liikide elupaiku ja kasvukohtasid. Piiranguvööndis on keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, et piirnevad loodusväärtused säiliks soodsas seisundis. Maaparandussüsteemid, mis rikuvad looduslikku veerežiimi, on kaitstavatele elupaigatüüpidele kõige suuremaks ohuks ja on oluline, et neid kaitsealale ei rajataks, sest muudetud veerežiim tingib ala kuivendamise ja elupaigatüüpide seisundi halvenemise. Veerežiimi muutmine kahjustab elupaigatüüpide soodsat seisundit ja põhjustab muutusi koosluste liigikoosseisus. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine kahjustab elupaigatüüpide soodsat seisundit ning põhjustab muutusi koosluste liigilises koosseisus, põllumaal piiranguid ei seata. Kaitsealal on eesmärgiks metsa- ja sookoosluse looduslik areng ja karstinähtuste kaitse ning seega puudub vajadus biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamiseks. Peale selle mõjutaks nende kasutamine kooslusi (sh mulla- ja teisi alal kaasnevaid kooslusi) kunstlikult, mis on samuti vastuolus kaitse-eesmärkidega.

Kaitsealal on keelatud puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine. Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine vähendab kaitseala bioloogilist mitmekesisust ja maastikuilmet.

Piiranguvööndis on keelatud puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Kaitseala valitsejal on seega võimalik tulenevalt konkreetsetest oludest hinnata, kas puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt on võimalik, ilma et kahjustataks kaitseala loodusväärtusi.

3. Menetluse kirjeldus

Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsuse avalik väljapanek toimus 15. augustist 3. septembrini 2019. a. Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitseala moodustamise väljatöötamise kavatsuse kohta maaomanikele, Saaremaa Vallavalitsusele, Riigimetsa Majandamise Keskusele (edaspidi *RMK*) ning teistele huvigruppidele. Parandusettepanekuid ja vastuväiteid võis esitada kuni 3. septembrini 2019. Avalikustamisel tehtud ettepanekud ja Keskkonnaameti vastused neile leiab keskkonnaministri 16. juuni 2020. a käskkirja nr 1-2/20/267 lisas olevast väljatöötamise kavatsusest.

Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 29. märtsist 25. aprillini 2022. a Keskkonnaameti Kuressaare kontoris. Teated kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu toimumise kohta ilmusid 29. märtsil 2022. a üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja 30. märtsil 2022. a kohalikus ajalehes Meie Maa. Ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 28. märtsil 2022. a. Kaarmise-Jõeempalooduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõu materjalidega oli võimalik tutvuda ka Keskkonnaameti koduleheküljel. 12. mail 2022. aastal toimus kaitse-eeskirja avalik arutelu, millest võttis osa 6 inimest.

Looduskaitseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta maaomanikele. Teavitust saadeti ka Riigimetsa Majandamise Keskusele, Saaremaa Vallavalitsusele, Transpordiametile, Kaarmise Külaselts

MTÜ-le, MTÜ-le Eesti Metsa Abiks, MTÜ-le Eesti Erametsaliit ning Kärle jahiseltsile. Kirjas paluti teha parandusettepanekuid ja esitada vastuväited. Kirjad sisaldasid teadet, et kui vastuväiteid ega ettepanekuid kirjas nimetatud tähtajaks ei esitata, loetakse seda kaitse-eeskirja muutmise eelnõuga nõustumiseks. Nimetatud ajaks saabus Keskkonnaametile neli arvamust/ettepanekut, millele Keskkonnaamet ka vastas.

Ettepaneku/arvamuse esitaja	Arvamus/ettepanek	Keskkonnaameti vastus
Saaremaa Vallavalitsus	Võib-olla tasuks Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala puhul kaaluda hoopis ühtse hoiuala moodustamist, seda enam, et metsaelupaigad on ka hoiualal sisuliselt sihtkaitsevööndi režiimiga kaitstud.	Et tagada antud ala, mis on ühtlasi ka tundlik karstiaala, looduslik veerežiim ja soodne seisund, on plaanitud tsoneerida metsa- ja soolupaigad kaitseala sihtkaitsevööndisse, sest hoiuala kaitsekord ei võimalda piirata kõiki tegevusi, mis võivad mõjuda ebasoodsalt ala kaitseväärtuste säilimisele, samuti ei pruugi olla hoiuala kaitsekord kõigile üheselt mõistetav või piisavalt konkreetne, mistõttu võib kahju loodusväärtustele tekkida ka teadmatusest. Hoiuala kaitsekord tagab metsade kaitse ainult seal, kus on inventeeritud elupaigatüübid, ja see ei taga metsade terviklikku kaitset. Ohuteguriks on see, et elupaigatüübipõhine kaitse hoiualal ei suuda tagada vajalikku kaitsepuhvri olemasolu. Looduskaitseala terviklikkuse tagamiseks on oluline, et metsad ja sood ei killustuks, vältimaks servaepekti, sest 0-elupaigas tehtav majandustegevus (nt metsaraie) mõjutaks kõrval asetsevaid elupaigatüüpe. Vahe on ka kompensatsioonide määraades ja riigile omandamise korras. Sellest tulenevalt on Keskkonnaamet seisukohal, et looduskaitseala moodustamine on põhjendatud, sest see tagab kõige efektiivsemalt kaitse-eesmärkide kaitse ning ka maaomanikule on tagatud tänasega võrreldes õiglasemad kompensatsioonid.
OÜ Rähnikäbi	Firmale kuulub Liivametsa maaüksus (katastriüksuse tunnus 34801:002:0384). Edaspidi ei tohi oma maa peale isegi suurema seltskonnaga minna, samuti ei saa seal teenida tulu, samas makstakse igal aastal maamaksu. Seoses tekitatava materiaalse ja moraalse kahjuga ei saa maaomanik nõustuda Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala kaitse-eeskirja eelnõuga.	Liivametsa maaüksusele jäävad elupaigatüübid 9010*, 2330 ja 7230. Ka hoiualal, kus esinevad sellised elupaigatüübid, mille areng on tagatud ainult läbi loodusliku arengu, kehtivad juba praegu sihtkaitsevööndiga võrreldavad piirangud, mis ei luba ka täna maaomanikul metsa majandada ega kraave rajada, kuid kompensatsioon selle eest on väiksem. Samuti võib oma maad külastada ka suurema seltskonnaga. Kui tegemist on rahvaüritusega ehk siis avalikkusele suunatud üritusega, kus eeldatavalt osaleb rohkem kui 30 inimest, siis tuleb üritus Keskkonnaametiga kooskõlastada. Kui minnakse väiksema seltskonnaga metsa ja see ei ole korraldatud rahvaüritusena, siis kooskõlastust vaja ei ole. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 järgi hakkab kaitseala sihtkaitsevööndis kehtima 100%-line maamaksusoodustus, hoiualal kehtib 50%-line maamaksusoodustus. Seega hakkaks peale kaitse-eeskirja kinnitamist kogu kinnistul kehtima 100%-line maamaksusoodustus. Sellest tulenevalt on Keskkonnaamet seisukohal, et Liivametsa kinnistu tsoneerimine sihtkaitsevööndisse on põhjendatud, sest see tagab kõige efektiivsemalt liivikute, soo- ja metsaelupaigatüüpide kaitse ning ka maaomanikule oleks tagatud tänasega võrreldes õiglasemad kompensatsioonid.

<p>MTÜ Eesti Metsa Abiks</p>	<p>MTÜ Eesti Metsa Abiks teeb ettepaneku täiendada kaitse-eesmärkide nimekirja ja lisada kaitse-eesmärkide hulka II kaitsekategooria liik jumalakäpp (<i>Orchis mascula</i>) ja III kaitsekategooria liik lääne-mõõkrohi (<i>Cladium mariscus</i>). Jumalakäpp ei jää eelnõuga käsitletud alale, vaid pakutud kaitseala laiendusele.</p> <p>MTÜ Eesti Metsa Abiks teeb ettepaneku korrigeerida Kaarmise-Jõempa looduskaitseala välispiire nii, et hõlmatud oleks kogu ürglooduse objekt Kaarmise-Jõempa karstiaala ning lisaks ettepanek laiendada kaitseala kohtades, kus esinevad metsaelupaigatüübid. Samuti on ettepanek, et määruse seletuskirja läheks kirja karstiaala ohustavad tegevused.</p>	<p>Jumalakäpa elupaik jääb suures osas riigitee 21101 Tõlli-Mustjala-Tagaranna katastriüksusele ja teekatele ning mõlemale poole nimetatud katastriüksust. Ehitusseadustiku § 71 lõike 2 kohaselt on avalikult kasutataval teel kaitsevöönd, mille laius mõlemal pool äärmise sõiduraja välimisest servast on 30 meetrit. Vastavalt ehitusseadustiku § 71 lõikele 1 ning majandus- ja taristuministri määrusele nr 102 on Transpordiametil kohustus korraldada riigimaanteedel teemaa ja tee kaitsevööndi ulatuses teehoidu (sh ehitus-, remont- ja hooldustööd). Sellest tulenevalt leiab Keskkonnaamet, et jumalakäpa kaitse-eesmärgiks seadmine Kaarmise-Jõempa looduskaitsealal ja kaitseala laiendamine jumalakäpa kaitse eesmärgil ei ole otstarbekas ja vajalik. Lääne-mõõkrohu elupaigad jäävad liigirikastele madalsoodele (7230), kus nende kaitse on tagatud elupaigatüübi kaitsega. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus. Seega ei ole vajalik liiki eraldi kaitse-eesmärgina nimetada.</p> <p>2014. aastal Euroopa Komisjoni koostatud Eesti Natura 2000 võrgustiku loodusdirektiivi I lisa elupaigatüüpide piisavushinnangu järgi on Eestis elupaigatüüpide kaitseks moodustatud alasid piisavalt. Seetõttu ei ole Kaarmise-Jõempa planeeritava looduskaitsealaga piirnevate alade kaitse alla võtmine elupaigatüüpide kaitse-eesmärgil ja loodusala piiride laiendamine loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitseks vajalik ja põhjendatud. Väärtuste kaitset tõhustatakse juba olemasolevatel kaitsealadel.</p> <p>Leiame, et kavandatava kaitseala piirid ja kaitsekord tagavad karstisüsteemi säilimise ja funktsioneerimise ning ürglooduse objekti piirid ei pea olema aluseks kaitseala piiride määramisel. Ürglooduse objektide piirid ei ole ka väga täpsed. Ka Jõempa kurisute, Jõempa sellerheiniku püsielupaiga ja Kaarmise hoiuala kaitsekorralduskava aastateks 2020–2029 ütleb, et esindusliku karstiaala kaitse paremaks tagamiseks tuleb uuendamata kaitsekorraga kaitseala ja hoiuala muuta looduskaitsealaks, et terviklikumalt tagada kogu karstiaala kaitse. Seega ei leitud ka kaitsekorralduskava koostamisel, et ala peaks laiendama, vaid et erinevad kaitstavad alad tuleb liita. Karstiaala ohustavad tegevused lisatakse määruse seletuskirja.</p>
------------------------------	--	---

<p>Kaarmise Külaselts MTÜ</p>	<p>Avalikul arutelul tehti ettepanek luua uuesti maade vahetamise süsteem, sest see oleks õiglasem kui riigile müümine, sest riik ei maksa maa eest seda hinda, mis maa tegelikult väärt on, maade omandamise hind on väiksem kui tegelik väärtus.</p> <p>Maaomanikud pole nõus oma eraomandite muutmisega looduskaitsealaks koos kõigi lisanduvate piirangutega. Maaomanike hinnangul ei ole alade liitmine ja ühe kaitstava ala moodustamine otstarbekam ja õiguslikult selgem, sest sellega piiratakse otseselt maaomanike õigusi Eesti Vabariigi poolt tagastatud või Eesti Vabariigilt ostetud maade majandamisel.</p>	<p>Keskkonnaministeerium hindab looduskaitsealuste maade vahetamise võimaluse taasloomise võimalikkust ja põhjendatust.</p> <p>Selgitused esitati avalikul arutelul ja vastuskirjades. Kaarmise-Jõempa looduskaitseala kavandatakse moodustada juba praegu kaitse all olevate alade põhjal, milleks on Kaarmise hoiuala, vana kaitsekorraga ala Jõempa kurisud, merikotka ja sellerheiniku püsielupaigad, seega kehtib alal hetkel 4 erinevat kaitsekorda – hoiuala kaitsekord, vana kaitsekorraga alal (Jõempa kurisu) piiranguvööndi kaitsekord ja püsielupaikades kaks erinevat sihtkaitsevööndi kaitsekorda. Keskkonnaameti hinnangul on alade liitmine ja ühe kaitsta va ala moodustamine põhjendatud, sest sarnast kaitsekorda nõudvate kõrvuti asetsevate ja osaliselt kattuvate alade kaitse ühe alana on otstarbekam ja õiguslikult selgem. Hoiuala kaitsekord ei võimalda piirata kõiki tegevusi, mis võivad mõjuda ebasoodsalt ala kaitseväärtuste säilimisele. Lisaks on tegemist ühe loodusala (Kaarmise loodusala). Kaitse-eesmärgid on seatud loodusala põhiselt ning ühtse tervikuna kaitstes on paremini tagatud loodusala eesmärkide täitmine ja kaitse tulemuslikkuse hindamine.</p>
-----------------------------------	---	---

Uue määruse kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2030 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL-i elurikkuse strateegia aastani 2030 (COM(2020)380), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2030. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist. Lääne-Eesti saared kuuluvad UNESCO biosfääri programmiala (programm MAB ehk *Man and Biosphere*) koosseisu ning kaitstavad alad (kaitse- ja hoiualad ning püsielupaigad) on programmiala tuum- ja puhveraladeks (sihtkaitsevööndid on tuumaladeks, piiranguvööndid ja hoiualad on puhveraladeks), mille hea seisund tagab biosfääri programmiala hea seisundi.

Kaarmise-Jõempa looduskaitsealaga hõlmatav ala on juba suures osas riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb viia kooskõlla kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseaduse § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on antud eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima määruse jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril.

Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäära. Kokku arvatakse eramaad hoiualalt (v.a püsielupaigad, edaspidi PEP-id) looduskaitsealale 159,1 ha, sellest sihtkaitsevööndisse 132,2 ha ja piiranguvööndisse 26,9 ha. Riigimaad arvatakse hoiualalt (v.a PEP-id) sihtkaitsevööndisse 84,4 ha. Praegu on hoiualal sihtkaitsevööndi kaitsekorraga maad püsielupaikade kujul (merikotka PEP (12,5 ha) ja Jõempa sellerheiniku PEP (1,1 ha)) kokku 13,6 ha, millest eraomandis on 6,7 ha ja riigiomandis 6,9 ha maad. Kuna hoiuala kaitsekord muutub, moodustatakse looduskaitseala ja enamik alast arvatakse sihtkaitsevööndisse, siis laekub maamaksu Saaremaa vallale vähem ligikaudu 250 eurot aastas.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kriteeriumid, mille järgi kaitstavat loodusobjekti sisaldavat kinnisasja omandatakse, on sätestatud Vabariigi Valitsuse 8. juuli 2004. a määruses nr 242 „Kaitstavat loodusobjekti sisaldava kinnisasja riigi poolt omandamise ja ettepanekute menetlemise kord ning kriteeriumid, mille alusel loetakse ala kaitsekord kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist oluliselt piiravaks ning kinnisasja väärtuse määramise kord ja alused“ (edaspidi *kord*). Korra § 3 lõike 1 kohaselt omandab riik kaitstava loodusobjekti kaitse korraldamise eesmärgil kokkuleppel kinnisasja omanikuga kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab ning mis asub kogu ulatuses kaitsealal, hoiualal või püsielupaigas või sisaldab

kaitstavat looduse üksikobjekti. Korra § 3¹ lõiked 2 ja 3 sätestavad juhud, kui kaitseala sihtkaitsevööndis ja piiranguvööndis on kaitsekorra tõttu kinnisasja sihtotstarbeline kasutamine oluliselt piiratud. Kaitseala piiranguvööndis paiknevate eraomandisse kuuluvate maaüksuste sihtotstarbeline kasutamine ei ole vastavalt korrale oluliselt piiratud. Eramaal seni kaitseta ala SKV-sse ei tsoneerita (on vaid marginaalsed muudatused, mis on tekkinud piiri vastavusse viimisel põhikaardi ja katastrikihiga). Piiranguvööndist (uuendamata kaitsekorraga alalt) ja hoiualalt tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse (kinnisasjad, mille puhul piirangud on enamal kui 50% kinnisasja pindalast) 134,4 ha, kus ala kaitsekord piirab oluliselt kinnisasja sihtotstarbelist kasutamist (metsamaa). Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus Saaremaa vallas 2021. aastal (jaanuar–november) metsamaaga 205 tehingut kogusummas 7 611 483 eurot, ühe hektari hind oli keskmiselt 4194,6 eurot.

Poollooduslike koosluste taastamise ja hooldamisega kaasnevaid mõjusid seletuskirjas ei kajastata, sest kaitsealale ei jää hooldamist ja taastamist vajavaid poollooduslikke kooslusi.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa omanikule antakse toetust, et kompenseerida Natura 2000 metsaalade majandamisest saamata jäänud tulu. Erametsaomanikel on võimalus taotleda Natura alal paikneva metsaala majandamisel saamata jäänud tulu kompensatsiooni. Toetust võib taotleda vähemalt 0,3 ha suuruse, taotleja omandis oleva metsaala kohta, mis asub Natura 2000 võrgustiku alal ja on kantud metsaalana keskkonnaregistrisse. Maaeluministri 23. detsembri 2022. aasta määruse nr 78 „Perioodi 2023–2027 Natura 2000 erametsades elurikkuse soodustamise toetus“ § 3 lõike 1 kohaselt on toetuse määr sihtkaitsevööndis (aga ka Natura 2000 piiranguvööndis asuvas või hoiualal asuvas nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ lisas 1 nimetatud metsaelupaigas, looduskaitseaduse § 4 lõike 1 punktis 1 või 4 nimetatud kaitstava loodusobjekti sihtkaitsevööndis ning Natura 2000 alal sihtkaitsevööndiks projekteeritaval alal) 134 eurot ühe hektari kohta ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Kaarmise-Jõeempa looduskaitseala moodustamisega arvatakse kaitseala koosseisus sihtkaitsevööndisse erametsa 94,4 ha. Erametsamaa toetusega seoses kaasneb riigile määruse kehtestamisega lisakulu 4720 eurot aastas, kuna erametsamaa ala läheb hoiualalt, kus metsatoetuse määr on 60 eurot/ha aastas, sihtkaitsevööndisse. Piiranguvööndisse ja juba sihtkaitsevööndisse jääval maal lisakulusid ei kaasne.

Eramaadest saamata jääva puidutulu arvutamise aluseks on võetud Natura 2000 metsaalade metsaressursi keskmine väärtus, mille alusel arvutati keskmine eeldatav aastane tootlus. Selle järgi on saamata jääv puidutulu sihtkaitsevööndis 134 eurot/ha ja piiranguvööndis 72 eurot/ha aastas. Sihtkaitsevööndi kaitsekorraga võrdsustakse ka hoiualale jäävad kaitse-eesmärgiks olevad natura metsaelupaigatüübid ja selles osas saamata jäävat puidutulu juurde ei teki, sest neid ei saa juba praegu majandada. Käesoleva määrusega tsoneeritakse erametsa hoiualalt sihtkaitsevööndisse 94,4 ha. Kuna hoiualale jääv mets on ka praegu suures osas inventeeritud metsaelupaigatüüpideks, ainult 9,8 ha ei vasta metsaelupaigatüübi tunnustele, siis on saamata jääva puidutulu hinnanguline väärtus eramaal 607,6 eurot aastas.

Riigimetsa tsoneeritakse täiendavalt sihtkaitsevööndisse 80,8 ha ulatuses. Piiranguvööndisse riigimetsa juurde ei tule. Vastavalt RMK arvutustele vähendab range kaitse Saaremaal puidukasutuse tulu keskmiselt 100 eurot hektari kohta aastas. Lähtudes sellest, et ka piiranguvööndi ja hoiuala metsade majandamine oli varem kitsendatud ja vastavalt RMK arvutustele on majanduspiirangutega metsade kavandatavaks raiemahuks ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest, ulatub iga-aastane saamata jäänud puidutulu lisapiirangute seadmisel ligikaudu 10 euroni hektari kohta aastas. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik

piirangute muutmiseta raiet teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 810 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

SMI 2020 aruande järgi on Eesti keskmine metsa tagavara 203 tm/ha. See on üldistatud keskmine, kuna Lihula kaitsealale jäävad valdavalt sooserva metsad, on tagavara keskmisest madalam. Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu tellimusel Ernst & Young Baltic AS läbi viidud metsa- ja puidusektori sotsiaalmajandusliku mõju analüüsi kohaselt oli 2019. aastal ühe m³ puidu töötlemisel metsa- ja puidutööstuse poolt (metsamajandus, puidu töötlemine ja mööblitootmine) loodav lisandväärtus 193,3 eurot. Sees on ka metsaomanike saamata jääv puidutulu (toodud eespool). Sama uuringu järgi on ühe m³ puidu raiest laekuv otsene ja kaudne maksutulu 95 eurot raietsükli kohta. Keskkonnaagentuuri arvestuste järgi jääb piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse tzoneerimisel võimalikust metsa majandamise mahust kasutamata eramaal ~30%, riigimaal RMK hinnangul 10%. Kui metsa tagavara oleks 203 tm/ha, jääks eeltoodud hinnangu järgi muudatuste tulemusel ning otsest ja kaudset maksutulu täiendavalt laekumata lühiperspektiivis hinnanguliselt 721 tuhat eurot ja metsa- puidutööstuse poolt lisandväärtus loomata 1,5 miljoni euro ulatuses. Arvestades pikaajalist mõju majandusele ehk ka järgmist raietsükli (metsa raietsüklikult on arvestatud keskmiselt 80 aastat) väheneb maksutulu aastas ca 9 tuhande euro ulatuses ning lisandväärtus ca 18 tuhat eurot. Arvestades aastase inflatsiooniga 2% jääb riigil saamata tulusid ca 2,5 miljonit eurot ja kogulisandväärtust loomata ca 5 miljoni euro väärtuses. Eeldusel, et selle muudatuse tõttu sektoris loodav lisandväärtus arvestuslikult väheneb, võib see mõjutada kuni ~0,5 töökohta metsa- ja puidutöötlemise sektoris. Arvutuse eelduseks on teoreetiline võimalus, et täna kaitse all mitteolev ressurss võetaks koheselt kasutusse, mis erinevate piirangute tõttu praktikas saaks realiseeruda vaid piiratud ulatuses (takistused metsaseaduses, ilmastikus, turuhinnas ja omaniku tahtes).

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Määruse vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

KeÜS kohaselt on ka keskkonnaorganisatsioonidel õigus esitada kaebus kohtusse. Keskkonnaasjades kohtusse pöördumist reguleerib keskkonnaseadustiku üldosa seadus (§-d 30 ja 31), mille kohaselt eeldatakse keskkonnaorganisatsioonide õiguste rikkumist või põhjendatud huvi, kui keskkonnaorganisatsioon vastab teatud kriteeriumidele (§ 31) ja kaebuse ese on seotud keskkonnaorganisatsiooni senise tegevuse või tegevusvaldkonnaga (§ 30 lg 2).

8. Eelnõu koostöölastamine

Eelnõu on koostöölastatud teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Maaeluministeerium on eelnõu koostöölastanud märkusega (kajastatud tabelis). Teised ministeeriumid on koostöölastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui koostöölastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu koostöölastanud või jätnud seda põhjendatult koostöölastamata, loetakse eelnõu koostöölastatuks.

Märkuse esitaja	Märkuse sisu	Tulemus
Maaeluministeerium	<p>1. ühtlustada määruses ja seletuskirjas maaparandussüsteemi hoiutööde terminid. Tuua seletuskirjas välja, et kaitsealale jääb maaparandussüsteem, mille puhul on tegemist eesvooluga.</p> <p>2. ühtlustada terminite „põllumaa“ ja „põllumajandusmaa“ kasutamist. Kasutada määruses mõistet „põllumajandusmaa“.</p> <p>3. korrigeerida Natura 2000 toetusmäärad</p>	<p>1. Arvestatud. Terminid on ühtlustatud, seletuskirja vastavalt ettepanekule täiendatud.</p> <p>2. Ei arvestatud. Põllumajandusmaa on laiem mõiste kui põllumaa ja hõlmab ka püsirohumaid, millel kasvavad looduslikud rohttaimed või erinevad rohumaakultuurid. Nende väetamine ja biotsiidi ning taimekaitsevahendite kasutamine kahjustaks kaitseala loodusväärtuseid.</p> <p>3. Toetusmäärad korrigeeritud.</p>